

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Гультая М.М. щодо Висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 41 Конституції України щодо реалізації прав українських громадян на землю, збереження власності на сільськогосподарські землі в руках громадян України та сталого розвитку села на основі фермерських господарств (реєстр. № 6236) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 23 листопада 2018 року № 4-в/2018

Конституційний Суд України (далі – Суд) надав 23 листопада 2018 року Висновок у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 41 Конституції України щодо реалізації прав українських громадян на землю, збереження власності на сільськогосподарські землі в руках громадян України та сталого розвитку села на основі фермерських господарств (реєстр. № 6236) вимогам статей 157 і 158 Конституції України (далі – Висновок). У Висновку Суд визнав законопроект про внесення змін до статті 41 Конституції України щодо реалізації прав українських громадян на землю, збереження власності на сільськогосподарські землі в руках громадян України та сталого розвитку села на основі фермерських господарств (реєстр. № 6236) (далі – Законопроект) таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Погоджуючись з Висновком, вважаю за необхідне на підставі статті 93 Закону України „Про Конституційний Суд України“ висловити окрему думку. У Висновку Суд мав більш ґрунтовно проаналізувати Законопроект та висловити такі застереження.

1. Законопроектом статтю 41 Конституції України пропонується доповнити новою частиною такого змісту:

„Основною аграрного устрою України є фермерське господарство“.

Відповідно до Конституції України усі суб'єкти права власності рівні перед законом (друге речення частини четвертої статті 13); право власності на землю гарантується, це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону (частина друга статті 14).

Наведені положення Конституції України вказують на те, що держава не повинна надавати будь-яких переваг та/чи преференцій у регулюванні правовідносин щодо здійснення права власності та господарської діяльності фізичним та юридичним особам, у тому числі щодо земель сільськогосподарського призначення залежно від форм господарювання, лише однією з яких є фермерське господарство.

Надання переваги фермерському господарству через закріплення його у статті 41 Конституції України може призвести до дискримінації у здійсненні права власності громадян, зокрема на землі сільськогосподарського призначення за ознакою видів цільового призначення земель (для потреб особистого селянського господарства, підсобного сільського господарства, індивідуального та колективного садівництва, городництва, сінокосіння та випасання худоби).

Згідно з пунктами 7, 8 частини першої статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються правовий режим власності, правові засади і гарантії підприємництва. Положення пунктів 7, 8 частини першої статті 92 Основного Закону України однозначно вказують на те, що питання особливостей фермерського господарства є виключним предметом правового регулювання закону України.

Таким чином, вважаю, що запропоноване Законопроектом доповнення до статті 41 Конституції України не узгоджується з другим реченням частини четвертої статті 13, частиною другою статті 14, пунктами 7, 8 частини першої статті 92 Конституції України.

2. Запропоноване Законопроектом доповнення до статті 41 Конституції України, у разі її внесення, може призвести до обмеження права власності громадян України на землі сільськогосподарського призначення.

У пункті „а“ частини третьої статті 22 Земельного кодексу України передбачено, що „землі сільськогосподарського призначення передаються у власність та надаються у користування:

а) громадянам – для ведення особистого селянського господарства, садівництва, городництва, сінокосіння та випасання худоби, ведення товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського господарства“.

Керуючись пунктом 7 частини першої статті 92 Конституції України держава у пункті „а“ частини третьої статті 22 Земельного кодексу України забезпечила однакову реалізацію права власності громадян на землі сільськогосподарського призначення для ведення особистого селянського господарства, садівництва, городництва, сінокосіння та випасання худоби, ведення товарного сільськогосподарського виробництва та фермерського господарства.

Закріплення у статті 41 Конституції України фермерського господарства як основи аграрного устрою України буде означати надання переваги саме фермерським господарствам порівняно з іншими господарствами (особисте селянське господарство, садівництво, городництво, сінокосіння та випасання худоби, товарне сільськогосподарське виробництво) та може призвести до неправомірного обмеження права власності громадян на землі сільськогосподарського призначення, які не використовуються для ведення фермерського господарства.

3. У положеннях статті 41 Конституції України закріплено індивідуальне право особи на власність – право приватної власності, визначено правові засади і гарантії здійснення права власності та випадки його обмеження.

При цьому відповідно до статті 1 Закону України „Про фермерське господарство“ від 19 червня 2003 року № 973–IV фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування.

Під господарською діяльністю у Господарському кодексі України розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність (частина перша статті 3).

Отже, фермерське господарство є однією із форм підприємницької (господарської) діяльності громадян й безпосередньо не стосується права власності, закріпленого у статті 41 Конституції України, а тому не є її предметом.

4. У правовій системі України Конституція України має найвищу юридичну силу, дія Основного Закону України поширюється на всю територію України та на всіх осіб, які на ній перебувають, за винятком тих, які відповідно до норм міжнародного права мають дипломатичний імунітет. Конституція України як Основний Закон держави визначає загальновизнані права і свободи людини і громадянина, які гарантуються всім без винятку громадянам, тобто конституційні положення щодо прав і свобод викладені у такий спосіб, що стосуються невизначеного кола осіб (статті 21, 22, інші статті розділу II „Права, свободи та обов'язки людини і громадянина“).

Конституція України як акт установчої влади Українського народу не є нормативно-правовим актом, призначенням якого є регулювання особливостей правового статусу окремих категорій фізичних та юридичних осіб, зокрема й закріплення такої форми господарської діяльності, як фермерське господарство. Такі особливості правового регулювання

фермерського господарства відповідно до статті 92 Конституції України, як вже вказувалося, мають визначатися виключно законами України.

У Висновку з посиланням на пояснювальну записку до Законопроекту зазначено, що метою Законопроекту „є створення належних соціально-економічних та суспільно-політичних умов для майбутнього запровадження ефективного та справедливого ринку сільськогосподарської землі та збереження власності на землю в руках широких кіл громадян України, передусім тих, які проживають в сільській місцевості, для забезпечення добробуту сільського населення, сталого розвитку сільських територій, розбудови ефективного агропромислового комплексу, громадянського миру та соціальної злагоди, а також захисту національних інтересів та безпеки держави“.

Однак фермерське господарство є лише однією з багатьох форм підприємницької (господарської) діяльності. За станом на 1 січня 2018 року в Україні налічувалося 45 035 фермерських господарств¹.

Зважаючи на те, що фермерське господарство як одна з багатьох форм підприємницької діяльності стосується лише незначної частини фізичних та юридичних осіб, які здійснюють таку діяльність, а не переважної більшості громадян держави, запропоноване Законопроектом доповнення до статті 41 Конституції України не виконуватиме функцію конституційної гарантії забезпечувати право власності всіх без винятку громадян на землі сільськогосподарського призначення.

Суддя
Конституційного Суду України

М. ГУЛЬТАЙ

---

¹ У 2017 кількість фермерських господарств в Україні зросла на понад півтисячі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agravery.com/uk/posts/show/u-2017-kilkist-fermerskih-gospodarstv-v-ukraini-zroslo-na-ponad-pivtisaci>